

DEVIZNO POSLOVANJE

STANJE

Od 28. aprila 2018. godine, kada su stupile na snagu izmene Zakona o deviznom poslovanju (»Sl. glasnik RS«, br. 62/2006, 31/2011, 119/2012, 139/2014 i 30/2018), Zakon, nije bilo značajnijih promena u oblasti propisa koji se tiču deviznog poslovanja.

Od poslednjeg izdanja Bele knjige, doneto je i izmenjeno nekoliko podzakonskih akata. Generalno posmatrano izmene su se odnosile na: otvaranje i držanje sredstava na bankovnim računima u inostranstvu, regulisanje deviznog tržišta, menjačkih poslova, itd. Drugi kvartal 2020. godine je obeležilo izbijanje pandemije COVID-19 virusa, koji je pored deviznog poslovanja imao uticaj i na sve ostale oblasti poslovanja.

Tokom 2019. godine, srpska poslovna zajednica predstavljena preko različitih domaćih i stranih privrednih udruženja (uključujući FIC) podnela je Narodnoj banci Srbije (NBS) i Ministarstvu finansija (MF) inicijativu usmerenu na liberalizaciju deviznog poslovanja u Srbiji. Iako je NBS smatrala da liberalizacija nije opravdana iz perspektive finansijske stabilnosti, izgleda da postoji spremnost NBS da razmotri (zajedno sa MF) neki vid liberalizacije u oblasti prenosa prekograničnih potraživanja/dugovanja.

COVID-19

Izbijanje pandemije virusa COVID-19 uticalo je na obim prekograničnih transakcija, ali nije praćeno radikalnim promenama propisa u ovoj oblasti. Određene tehničke izmene propisa do kojih je došlo usmerene su uglavnom na ublažavanje administrativnih opterećenja u pogledu dostavljanja dokumentacije NBS. Ipak, mere i ograničenja u drugim oblastima prava imale su uticaja na devizno poslovanje i na aktivnosti stranih investitora u Srbiji. Tokom vanrednog stanja koje je bilo na snazi od sredine marta do početka maja 2020. godine, skoro svi državni organi (sudovi, javni beležnici, javni izvršitelji, itd.) radili su pod posebnim režimom (smanjen kapacitet, skraćeno radno vreme). Iako je vanredno stanje okončano, može se očekivati da će se sudski i upravni postupci produžiti zbog nagomilane količine posla. Tokom vanrednog stanja, NBS i institucije za javno finansiranje u Srbiji (npr. Fond za razvoj) proglasile su moratorijum na otplatu zajma i finansijskog lizinga za domaće učesnike na tržištu, a moratorijum je završen krajem juna.

POBOLJŠANJA

U protekloj godini nije bilo suštinskih izmena Zakona i/ili podzakonskih akata, te u tom smislu nisu ostvareni značajni pozitivni pomaci u ovoj oblasti. Razvoj je u velikoj meri usporen usled izbijanja pandemije virusa COVID-19 u 2020. godini.

PREOSTALI PROBLEMI

Uprkos delimičnoj liberalizaciji u oblasti deviznog poslovanja, važeće zakonodavstvo je i dalje restriktivno u cilju zaštite i očuvanja makroekonomske stabilnosti.

Smatramo da je potrebno da se tekst Zakona i tumačenje u praksi prilagode pristupu da se zabranjeni poslovi izričito propisuju kao takvi, dok bi sve ostale aktivnosti trebalo smatrati slobodnim. Taj princip je već postavljen članovima 3 (1) i 10 (1) Zakona, međutim, usled zakonodavne tehnike kojom se u ostalim delovima Zakona propisuje koje transakcije rezidenti i nerezidenti mogu sprovoditi, preovlađuje tumačenje u praksi da sve ostale neregulisane aktivnosti nisu u skladu sa Zakonom. Pravni promet i tržište kontinuirano evoluiraju, i nije moguća niti celishodna zakonodavna tehnika kojom se taksativno nabrajaju dozvoljeni poslovi, a ostali drže za nedozvoljene. Takav višegodišnji pristup rezultira situacijama u praksi da se određeni poslovi, za koje ne deluje da postoji namera zakonodavca da ih isključi, ne mogu sprovesti usled nedostatka normi o istim. Uz to, primetno je da u određenim pitanjima nadležni organi svojim tumačenjima sužavaju domen primene pojedinih pravila i time ograničavaju delovanje učesnika u oblasti deviznog poslovanja.

Ukoliko se ipak zadržava lista dozvoljenih transakcija, smatramo da je potrebno da se ista proširi gde god se to ukaže opravdanim i izvodljivim, a naročito kada je reč o grupama povezanih lica, koje teže da pojednostave finansijske odnose u okviru grupe. Stoga, problem liberalizacije stranih kreditnih i depozitnih poslova ostaje, kako bi se omogućilo pružanje sofisticiranijih bankarskih usluga, kao što su „cash management“, „cash pooling“ i slični paketi.

Praktična prepreka u sprovođenju prekograničnih kreditnih transakcija proizilazi iz postupka prethodnog izveštavanja NBS, što je preduslov za korišćenje sredstava od strane rezidentnih privrednih društava. S obzirom na čisto statističku svrhu izveštavanja, neophodno je pojednostavljenje navedenog postupka, npr. uvođenjem obaveze

naknadnog zbirnog izveštavanja putem e-mail-a, sa smanjenim obimom dokumentacije ili slično.

Ističemo da pitanja prenosa, plaćanja i naplate potraživanja po tekućim i kapitalnim poslovima nisu adekvatno regulirana, budući da samo član 33 postavlja pravilo za sve vrste dozvoljenih tekućih i kapitalnih poslova, ali samo u prenosima između dva nerezidenta. Članovi 7 i 20, regulišu prenose kod "realizovanog" spoljnotrgovinskog prometa i kreditnih poslova, dok slična pravila nedostaju za sve druge vrste poslova – npr. za potraživanja iz direktnih investicija, iz garancijskih poslova, poslova sa nepokretnostima, itd. Sam pojam realizovanog spoljnotrgovinskog prometa nije jasan, i ostavlja upitnim mogućnost prenosa po članu 7 kada se radi o potraživanju za povraćaj avansa pre izvršenja posla. Takođe, odredbe o potrebi pribavljanja saglasnosti Vlade za pojedine poslove, naročito u članu 7, 20 i 33 treba preispitati jer se čine nepotrebno široke i ograničavajuće, posebno kada se radi o ustupanju potraživanja nerezidenta. Dodatno, pojam „društvo sa državnim kapitalom“ koji se koristi u pomenutim članovima nije definisan i nije jasan i trebalo bi ga definisati i precizirati tako da ne obuhvati društva sa indirektnim državnim kapitalom ili manjinskim državnim kapitalom (u kojim slučajevima se čini nepriemeranim pribavljanje saglasnosti Vlade).

Uz to, u vezi sa članom 6 Zakona i relevantnim podzakonskim aktima ostaje i dalje potreba da se oslobode preograničena prebijanja uzajamnih potraživanja i dugovanja, u skladu sa opštim pravilima ugovornog prava. Trenutna pravila prebijanja su postavljena samo za određene vrste poslova, dok za druge poslove (npr. poslovi sa nepokretnostima) ostaje praznina i u praksi tumačenje da su isti nedozvoljeni. Takođe, izražena je potreba u praksi da se liberalizuju depozitni poslovi rezidenata u inostranstvu, naročito za kompanije koje su predmet projektnog finansiranja od strane stranih banaka i međunarodnih finansijskih institucija.

Nadalje, podzakonska regulativa koja se odnosi na obavljanje platnog prometa sa inostranstvom u delu realizacije novčanog priliva iz inostranstva ne dozvoljava u potpunosti automatizaciju platnog prometa sa inostranstvom. Da bi rezident ostvario novčani priliv iz inostranstva, neophodno je da prethodno dostavi banci podatke za statistiku o osnovu naplate, a u određenim slučajevima i dokumentaciju za pravdanje osnova naplate, u pokušaju liberalizacije, NBS je izuzela iz primene navedene procedure određene vrste priliva po jednom osnovu u iznosu do hiljadu evra.

Izmenama člana 23 Zakona i donošenjem odgovarajućeg podzakonskog akta 2018. godine, Zakon je predvideo mogućnost davanja finansijskih kredita rezidenta – pravnog lica nerezidentima kao i davanje jemstava i sredstava obezbeđenja od strane rezidenta – pravnog lica za obaveze nerezidenta iz kreditnog posla dva nerezidenta, za određene kategorije nerezidenata (ukoliko su iz zemalja članica EU ili je nerezident dužnik u većinskom vlasništvu rezidenta). Ovim izmenama javile su se određene nedoumice u pogledu namere zakonodavca. Naime, nije jasno zašto je namera zakonodavca bila ograničena samo na mogućnost davanja jemstva odnosno sredstva obezbeđenja od strane rezidenta samo za kreditne poslove između nerezidenata, a ne i garancijske poslove u smislu člana 26 Zakona u pogledu koga je dalja liberalizacija Zakona takođe neophodna.

Dodatno, način davanja sredstava obezbeđenja u skladu sa članom 23 Zakona u praksi se sprovodi tako što u slučaju odobravanja kredita nerezidentu od strane rezidentne banke ili izdavanja garancije nerezidentnoj banci, po nalogu nerezidenta (a po osnovu kreditnog posla između dva nerezidenta), banke - rezidenti su obavezni da od nerezidenta - dužnika odnosno nerezidenta - nalagodavca pribave sredstva obezbeđenja naplate, koja su često kvalitativno lošija u odnosu na ona koje bi rezidentne banke mogle pribaviti od rezidenta/vlasnika konkretnog nerezidenta, koji ima nesumnjiv pravni interes da za posao njegove ćerke kompanije položi sredstva obezbeđenja.

Stoga bi sledeće izmene Zakona morale sadržati liberalizaciju ovog člana u smislu omogućavanja rezidentnim bankama uzimanje obezbeđenja od rezidenta/vlasnika nerezidenta po osnovu garancijskih poslova između dva nerezidenta.

Takođe, rezidentna banka finansira nerezidenta u inostranstvu za koji je obavezna po Zakonu da od nerezidenta pribavi odgovarajući kolateral. U skladu sa Odlukom o uslovima pod kojima i načinu na koji rezidenti mogu odobravati finansijske zajmove nerezidentima i davati jemstva i druga sredstva obezbeđenja po kreditnim poslovima sa inostranstvom i kreditnim poslovima između nerezidenata, rezident/vlasnik nerezidenta u ovom slučaju ne može dati bilo kakav kolateral, jer Zakon omogućava kolateralizaciju od strane rezidenta samo ukoliko se radi o kreditnom poslu između dva nerezidenta, ali ne i u slučaju kreditiranja nerezidenta

od strane rezidentne banke. Na ovaj način su rezidentne banke stavljene u nepovoljniji položaj kod kreditiranja nerezidenta u odnosu na nerezidentne banke koje kreditiraju nerezidenta.

Dodatno, u skladu sa članom 23 Zakona i relevantnim podzakonskim aktom NBS, liberalizovani su uslovi odobravanja finansijskih zajmova samo za nerezidente – dužnike iz država članica EU. Međutim, ograničenje po kom rezidenti mogu da odobre finansijski zajam isključivo nerezidentu koji je u većinskom vlasništvu rezidenta se i dalje primenjuje na nerezidente izvan države članice EU. Nejasno je kako će ova izmena uticati na entitete poput međunarodnih finansijskih organizacija čije formalno sedište nije ni u EU ni izvan EU. Zatim, diskreciono ovlašćenje NBS da ograniči pojedinačnim rezidentima da daju jemstva i druga obezbeđenja po kreditnim poslovima sa inostranstvom ili odobre kredit nerezidentima stvara značajnu pravnu nesigurnost. Sama procedura ograničenja i trenutak u kom NBS ima pravo da donese rešenje o ograničenju nisu dalje definisani. Nadalje, širok opseg ovakvog ovlašćenja NBS primenjuje se ne samo na zajmove ka inostranstvu i jemstva/obezbeđenja koje rezidenti daju po kreditima u inostranstvu, već i na jemstva/obezbeđenja koja rezidenti pružaju po kreditnim poslovima koje rezidenti uzimaju iz inostranstva (za koje je ovim pooštren pravni režim). Napredak predstavlja stav NBS da i banke sa sedištem u Velikoj Britaniji imaju status banaka iz EU sve dok se formalnopravno ne završi tranzicioni period izlaska Velike Britanije iz EU, u svakom slučaju do kraja 2020. godine. I nakon 2020. godine, NBS će svoj

stav prema bankama sa sedištem u Velikoj Britaniji usaglasiti sa stavom zemalja članica EU i sa eventualnim bilateralnim dokumentima koji su ili će biti na snazi između Srbije i Velike Britanije.

Konačno, članom 32 Zakona omogućeno je pravnim licima i preduzetnicima obavljanje platnog prometa sa inostranstvom posredstvom platne institucije i javnog poštanskog operatora. Međutim, Zakon o obavljanju plaćanja pravnih lica, preduzetnika i fizičkih lica koja ne obavljaju delatnost („Sl. Glasnik RS“ br. 68/2015) istovremeno propisuje obavezu za pravna lica i preduzetnike da platne transakcije vrše preko tekućeg računa otvorenog kod banke, odnosno Uprave za trezor (na osnovu čega se može indirektno zaključiti da platne institucije i javni poštanski operator nisu ovlašćeni za obavljanje platnog prometa za inostranstvom). Iz tog razloga, neophodno je usklađivanje navedenog zakona i zakona koji reguliše platne usluge sa izmenama Zakona kako bi se u potpunosti omogućilo pravnim licima i preduzetnicima da obavljaju platni promet sa inostranstvom preko platne institucije i javnog poštanskog operatora.

Stoga, pravac politike u oblasti deviznog poslovanja trebalo bi da bude usmeren na dalju liberalizaciju tekućih i kapitalnih poslova u cilju usklađivanja važećeg srpskog zakonodavstva sa regulativom EU i sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Trebalo bi takođe osigurati da primena i tumačenje propisa od strane nadležnih organa isprate adekvatno usvojene izmene.

PREPORUKE SAVETA

- Prilagoditi tekst Zakona i tumačenje u praksi tako da se zabranjeni poslovi izričito propisuju kao takvi, dok se sve ostale aktivnosti smatraju slobodnim. (3)
- Preći na naknadno izveštavanje o prekograničnim kreditnim transakcijama. (3)
- Omogućiti bolju javnu dostupnost mišljenja državnih organa nadležnih za oblast deviznog poslovanja, a posebno NBS, zbog konzistentnosti u primeni propisa od strane svih učesnika (npr. uvesti objavu zvaničnih mišljenja na website-u regulatora, uvesti sekciju odgovori na pitanja na website-u, objavu na website-u pitanja i odgovora sa savetovanja sa poslovnim bankama na kojima učestvuju predstavnici regulatora i sl). (3)
- Razmotriti širok opseg ovlašćenja NBS da ograniči rezidenta da da jemstvo ili obezbeđenje po kreditnim poslovima sa inostranstvom, a naročito u vezi sa redovnim kreditnim poslovima sa inostranstvom i detaljnije

regulisati taj postupak kako je predviđeno podzakonskim aktom NBS-a koji je prošle godine usvojen paralelno sa izmenama Zakona na osnovu izmenjenog člana 23. (2)

- Pojednostaviti pravila iz člana 6 Zakona (i relevantnih podzakonskih akata) o prebijanju potraživanja za sve vrste tekućih i kapitalnih poslova i dozvoliti udruživanje novčanih sredstava odnosno salda na računima („cash-pooling“), između povezanih lica. (2)
- Članove 7, 20 i 33 Zakona preispitati tako da se pitanja prenosa, plaćanja i naplate potraživanja i dugovanja reše adekvatno za sve vrste tekućih i kapitalnih poslova. (3)
- Omogućiti priliv iz inostranstva bez prethodnog obaveštavanja banke kako je sada predviđeno podzakonskim aktima kojima se reguliše platni promet sa inostranstvom, uz uslov (ukoliko je to neophodno) da se takvo obaveštavanje vrši naknadno i elektronski u određenim vremenskim intervalima, po mogućstvu ne preko poslovne banke već direktno od strane privrednog subjekta (npr. mesečno, kvartalno, itd). Za fizička lica omogućiti automatski raspored svih priliva iz inostranstva, odnosno bez izuzetaka u pogledu obaveštavanja banke o određenim osnovima priliva. (3)
- Dalja liberalizacija depozitnih poslova iz člana 27 Zakona rezidenata u inostranstvu, naročito za kompanije koje su predmet projektnog finansiranja od strane stranih banaka i međunarodnih finansijskih institucija. (1)
- Dalje ublažavanje administrativnih zahteva (npr. dostavljanje dokumentacije putem e-mail-a umesto u papiru) usled prepreka koje stvara pandemija virusa COVID-19. (3)